

Czesław Kudzinowski. Indeks-słownik do „Daukšos Postilė“. T. 1 (A–N), 2 (O–Ž). Poznań, 1977. VI, 543; 527 p. (Universytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Seria Filologia Bałtycka. Nr 2).

Lietuvių kalbos (ypač jos leksikos) istorijos tyrinėtojams ir visiems kitiems, kurie susiduria su senaisiais lietuvių rašto paminklais, šio veikalų pasirodymas yra tikra šventė. Tai Poznanės baltisto profesoriaus Č. Kudzinovskio ilgų metų kruopštaus darbo vaisius. Autorius į tokį darbą jau gerai įgudęs, ne naujokas: 1964 m. buvo išleista jo rūpestingai parengta Chilinskio naujojo testamento išsami rodyklė. Laikydamasis maždaug tokios pat santvarkos, kaip ir anoje rodyklėje, dabar jis dviejuose stambiuose tomuose suregistruoja visus žodžius ir jų formas iš mūsų didžiausio spausdinto XVI a. rašto paminklo – 1599 m. Daukšos postilės. Tik šiuo sykiu jis tuo nesitenkina ir dar kartu pateikia lenkiškus reikšmės atitikmenis iš originalo – J. Vujeko mažosios postilės. Tad čia jau turime ne vien rodyklę, bet ir savotišką dvikalbį žodyną. Tas dvilypumas nurodytas ir pačioje antraštėje.

Rodyklė sudaryta, remiantis 1926 m. fotografuotiniu Daukšos postilės leidimu. Formos atskirų žodžių straipsniuose cituojamos tiksliai. Jų parašymas, tiesa, šiek tiek vienodinamas (pvz., didžiųjų raidžių vartojimas) bei prastinamas (pvz., $f=s$, $\beta=sz$, $\acute{u}=uo$), tačiau su tarimu susijusius dalykus (tarp jų ir kirčio ženklus) rūpinamasi išsaugoti. Vietoj nosinumą žyminčių brūkšniuotųjų Daukšos *i*, *a*, *u* rašoma *ĩ*, *ą*, *ũ*, tačiau skirtumas tarp *e* (su įžambiniu brūkšneliu), žyminčios nazalizuotą *e* ir *e*, paprastai žyminčios paprastą platųjį *e*, pagirtinai išlaikomas, nors techniškai nelengva buvo tai padaryti. Klaidingai išspausdintos formos paprastai cituojamos ištaisytos. Beje, forma *waldis* 373₄₄, nors įžangoje (p. II) laikoma spaudos klaida ir skaitoma, atiduodant pirmenybę lenkiškam tekstui, *wadins*, pačioje rodyklėje duota ne prie VADINTI, o palikta prie VALDYTI. Tais atvejais, kada skaitytojui galėtų būti sunku susivaikyti, kaip teisingai perskaityti tekste pasitaikiusią klaidingą ar šiaip ypatingesnę formą (plg. *brákanumas* 473₁₁), gal derėjo įterpti savo alfabetinėje vietoje nuorodinių straipsnių (*brákanumas* vide BRŪKANU-

MAS). Cituojamos formos pateikiamos labai atidžiai, perrašymo (mašinėle) klaidų pasitaiko retai, pvz.: prie IŠVARTALIOTI iš originalo 629 p. cituojama *iszwartalóie*, nors toje vietoje yra *izwartalóie*, prie ŠAUKŪNAS parašyta *szakúnų* vietoj *szaukúnų*, prie VAINIKAS – *waikiką* vietoj *wainiką*, prie DAMASCENUS (jau tikrinių vardų sąrašė leidinio pabaigoje) – *Damasmascēnas* vietoj *Damascēnas*.

Formų skirstymas į straipsnius ir antraštinės formos parinkimas atskirais atvejais yra kiek neįprastas ar bent nepakankamai nuoseklus. Daiktavardžių, kurių tepavartotos daugiskaitos formos, antraštine forma kartais ir duodamas daugiskaitos vardininkas, nors šiaip jie nėra daugiskaitiniai, plg. LŪPOS, MUSIOS, VYTINĖS šalia VILYČIA (turėtų būti VYLYČIA), VYTINYKAS (pastarųjų dviejų daiktavardžių irgi pavartotos tiktai daugiskaitos formos); iš būdvardžių plg. ATLAPOS. Dėl atsargumo antrašte eina net daugiskaitos kilmininkas PATMALŪ, nes tai apskritai vienintelė to žodžio forma visuose mūsų senesiuose raštuose. Atskirai pateikiama MŪČELNYKAS ir MŪČELNYKĖ, SAMDINYKAS ir SAMDINYKĖ, tačiau prie NAMINYKAS kartu įrašyta ir gen. f. *naminikes*. Savarankiškais straipsniais neretai duodami dalyviai, kartais net pusdalyviai; taip daroma ypač tada, kai kitų atitinkamo veiksmazodžio formų nepavartota, plg. GRIDOMOS, IŠPEPINTAS (bet *pépintos* dėta prie PEPINTI), IŠSISTIEBUSIOS (turėtų būti su -P- šaknyje), NEAPSIKAMAS (klaidingai vietoj NEAPSIRINKAMAS), NEMIEGUOSTAUDAMI, PALINKĖS, PAPILTAS, UŽSLĖGTA. Veiksmazodžių formos su *ne-* eina pramaišiu su teigiamomis formomis (ir neiginys cituojant arba išlaikomas, arba praleidžiamas, be to, į jį dar atsižvelgiama NE straipsnyje, kur, beje, nedaroma skirtumo tarp priešdėlio ir dalelytės). Tarminį *no-* < *ne-a-* stengiamasi išlaikyti ir skyrium pateikti, bet dėl to vėl atsiranda šiek tiek margumo: griežtai atribojama NEAPVILAS ir NOPVILAS (bet APVILTI,

kaip ir kiti veiksmažodžiai, apima ir formas su *nop-*); prie NEAPRĖPIAMAS cituojamos abejopos formos, o prie NOPREPIAMAS (turėtų būti NOPRĖPIAMAS) – tik su *nop-* (abejur – po tris citatas su *nop-*, iš jų kartojasi tik viena); NEATMAINOMAS – jau tik vienas straipsnis, nors formos irgi dvejopos – su *neat-* ir *not-*. Sangražiniai veiksmažodžiai dedami atskirai nuo nesangražinių (plg. GADINTI ir GADINTIS, GAILĖTI ir GAILĖTIS); sangražos afiksas priešdėlinių veiksmažodžių antraštinėse formose rašomas po priešdėlio, kaip dabartinėje bendrinėje kalboje (Daušos dažniau jis yra gale), tik plg. ATILSĖTIS; bevienodinant pasidarytas net PRASIKAITUOTI (vietoj Daušos *prakaituotis*).

Gramatinių nuorodų šalia antraštinių formų nėra, todėl vietomis ne iš karto aiškiai matyti kalbos dalis, ir pasitaiko, kad tas pat straipsnis apima skirtingų kalbos dalių formas, plg. TOLIMAS (kur tarp gerai žinomo būdvardžio formų įmaišytas ir abstraktas reikšmė 'tolumas, dalekość': *ne baides | ney tólimu | ney wārgumu kelo 64₃₂*; nedažnai DP tepavartotas ir *tólumas* 'odległość'), VYRIŠKAS (bet skiriama bdv. MOTERIŠKA ir dkt. MOTERIŠKAS). Kartais į tą patį straipsnį pakliūva net tokie skirtingų kalbos dalių žodžiai, kurių ir forma (kamiengaliai) aiškiai skiriasi; pavydžiui, prie bdv. PAVYDUS padėta nom. pl. *pavidai*, nors nėra abejonės, kad tai nomen agentis *pavydas* 'pavyduoklis' (rodyklėje įprastinės reikšmės PAVYDAS eina atskirai, tad tik dėl perdėto orientavimosi į lenkiškus atitikmenis *pavydas* 'pavyduoklis' bus likęs neatribotas nuo būdvardžio). Juo labiau viename straipsnyje gali atsидurti tos pačios kalbos dalies formaliai kiek skirtingų žodžių ar to paties žodžio variantų. Antraštėse tas įvairavimas neiškeliamas, plg. MAŽAI (kur kartu eina dar ir *maža*, *maž*, *mažu* ir kt.), NIEKNIEKIAI (kartu *niekniekės*, *niekaniekės*), RUZGĖTOJAS (kartu su galūnės vediniu nom. pl. *ruzgiai*), VASARŪGĖ (kartu su *vasarūgis*, *vasarougis*). Kaip vienas žodis į rodyklę gali įeiti ir dvizodžiai junginiai (jei tų junginių vietoje dabar vartojami ištisiniai žodžiai), plg. DVYLIKTAS (Daušos tėra *antras liekas*), PENKIOLIKTAS (vietoj *penktas liekas*), ŠEŠIASDEŠIMT (vietoj *šešios dešimtys*), TRISDEŠIMT (vietoj *trys dešimtys*), TRISDEŠIMTAS (vietoj *trečioji dešimtis*) ir panašius skaitvardžius, t. p. PUSIAUNAKTIS (vietoj *puse nakties*), PUSRYTIS (vietoj *pusė ryto: ik' pūsej rīto*); tokių junginių komponentai savo alfabetinėje vietoje vienais atvejais dar nurodomi pakartotinai (jau kaip savarankiški žo-

džiai), kitais analogiškais atvejais – nebe-kartojami.

Dėl formų paskirstymo į straipsnius šitokių ypatybių, rodančių tai siauresnį, tai platesnį žodžio traktavimą, negu įprasta žodynuose, šio leidinio straipsnių (ar antraštinių formų) skaičių nebūtų visiškai tikslu tapatinti su DP pavartotų skirtingų žodžių (leksinių vienetų) skaičiumi. Šiaipjau ypatingesnis atskirų straipsnių formavimas ir jų ribų nustatymas, atsižvelgiant į dorojamos medžiagos specifiką, nėra savaime smerktinas dalykas (pavydžiui, *niekniekių* gali būti tiek iš *niekniekis*, tiek iš *niekniekė*, todėl praktiškai patogiau abi lytis pateikti viename straipsnyje, neatribotas; atvirksčiai, dalyvius, atitinkančius lenkiško originalo būdvardžius, paprasčiau aiškinti lenkiškai, kai jie dedami atskirai, o ne kaip veiksmažodžio formos).

Straipsnių antraščių pavidalą – tai iš dalies jau buvo matyti ir iš ankstesnių pavyzdžių – daugeliu atvejų lemia dabartinė (bendrinės kalbos) žodžio forma. Jeigu Daušos žodžiai būtų tikrai transponuojami į dabartinę kalbą (jų senasis tarimas išlaikomas, o su-moderninamas vien parašymas), dažniausiai, žinoma, taip nustatytos antraštinės formos nesiskirtų nuo dabartinių, plg. APGYNĖJAS (iš *apginėias*, *abginėies* ir kt.), KELIAS (iš *kelas*, *kėlas*, *kėlas*, *kėles*, *keles*, *kialas* ir kt.). Tačiau tais neretais atvejais, kai Daušos žodžiai turi specifinių fonetikos ar morfologijos bruožų (skirtumų nuo dabartinės kalbos), pastarieji dėl orientavimosi į dabartinį atitinkamų žodžių pavidalą paprastai lieka antraštėse neišryškinti.

Fonetinio (iš dalies kartu ir morfologinio) nutolimo nuo Daušos pavyzdžiais gali eiti antraštės GRAIKAI (vietoj *grekai*; tas pat ir su kitais šios šaknies žodžiais tikrinių vardų sąrašė), KROKUVA (vietoj *Krokavas*), POZNANĖ (vietoj *Paznonia*); LELIJA (vietoj *lilija*), MASTAS (vietoj *mestas*), PRISEGIOTI (vietoj *prisagioti*), SMEGENYS (vietoj *smagenys*), ŠULINYS (vietoj *šulnys*), VELNIAS (vietoj *velinas*; t. p. VELNIŠKAS, bet VELI NUVA), VIETININKAVIMAS (vietoj *vietinykavimas*, plg. VIETINYKAS), ŽVAIGŽDĖ (vietoj *žvaizdė*). Nepakanka duoti JOKŪBAS, VENGRAI, nes DP, be šių formų, dar yra *Jakobas*, *ungurai*. Kartais, tiesa, paliekama Daušos fonetika, prie dabartinės formos nesitaikoma, plg. KATOLIKIŠKAS (nors antraštėje KATALIKAS Daušos -o- neišlaikomas), ORIGINOLAS.

Panašiai yra su morfologija (kaityba). Rašoma EILĖ (vietoj *eilia*), KARAS ir KARYS, nors Daušos abiem atvejais yra *karias*, NUO-

MONĖ (vietoj *nuomonia*), OBUOLYS (vietoj *i kamieno obuolis*), PAREDNĖ (vietoj *parėdnia*), PUSIAUKELIS (vietoj *pusiaukelė*), VAITYSTĖ (vietoj *vaitysta*), VAIVADYSTĖ (vietoj *vaivadysta*), VILNIS (vietoj *vilnia*). Daukšos vartotam kamiengaliui pirmenybė rečiau teikiama, plg. KANDĖ (ne dab. bendr. kalbos *kandis*), MUSIOS (ne *musė*).

Orientavimasis į dabartinį žodžių pavidalą kiek susiaurina rodyklės teikiamą informaciją. Atsisakoma progos mažiau aiškiais atvejais tiksliai interpretuoti Daukšos žodžių pavidalą, jų fonetiką ir morfologiją. O juk žinoti rodyklės sudarytojo, gerai išsiskaičiusio į analizuojamą tekstą, nuomonę būtų labai svarbu. Dabar, tiesa, rodyklė, būdama ne visiškai pritaikyta Daukšos postilės skaitytojui (gali net būti neaišku, kur vienos ar kitos formos ieškoti), kiek parankesnė tam, kas, mokėdamas dabartinę lietuvių kalbą, tenori sužinoti apie rūpimo žodžio patį buvimą ar vartojimą postilėje. Kad sudarytojo tikrai rūpintasi palengvinti pastarųjų rodyklės vartotojų ieškojimus, patvirtina, pavyzdžiui, ir nuorodinis straipsnis „TREČIADIENIS v. SEREDA“ (kitų savaitės dienų slaviški pavadinimai, beje, tokių nuorodų nėra nusipelnę).

Antraštėmis imdamas dabartinius žodžius (kur tai, žinoma, galima), autorius išvengia su tikslu transponavimu susijusių vargų ir galimų klaidų. Tačiau vienokių ar kitokių priekaištų dėl atskirų žodžių interpretavimo bei jų reprezentavimo antraštėmis galima padaryti ir dabar. Pavyzdžiui, Daukšos formai *pałagius* 272₂₇ rodyklėje sudarytas keistokas ir nieko nepaaiškinas atskiras straipsnis „PALANGIUS ucierpiawszy“; iš konteksto ir lenkiško originalo matyti, kad čia turim klaidingą formą vietoj *pałaignius* '(linksmi) palakščius, pobujawszy' ir kad rodyklėje prirašytas lenkiškas žodis iš tiesų yra prieš tai ėjusio priešingos reikšmės žodžio *nukéntėius* (pirmoji *e* su įžambiniu brūkšneliu) atitikmuo (tad reikėtų duoti straipsnį „PALAIGYTI pobujac“ ir savo vietoje dar nuorodą „*pałagius* v. PALAIGYTI“). Du sykius pasikartojanti forma *puodźidźio* (originale *pūdźidźio*) – tai ne žodžio *puodźius* kilmininko kažkoks nukrypimas nuo normos, kaip kad galima pagalvoti iš jos pateikimo straipsnyje PUODŽIUS, o paprasčiausia dūrinio *puodźydis* (su antruoju sandu iš veiksmazodžio *źiesti*) forma. Straipsnyje KACIERSKAS tarp cituojamų formų yra ir *kaceriszki*, tad čia jau turime atskirą būdvardį su lietuviška priesaga, ir jam derėjo išskirti savarankišką straipsnį. Rodyklėje randame ATGRĮSTI, GRIDOMOS, NUGRISTI, UŽGRĮSTI; *-grįsti* čia aiškiai netinka, *-gristi*

daliai formų gal ir būtų įmanomas (jį kadaise yra norėjęs išiuoti P. Skardžius, žr. APH V (1935) 163 t.), tačiau daug tikriau, kad čia visur turim vis tą patį *(-)gridyti* '(-)nešti, (-)gabenti' (tam neprieštarauja nė *atgridžia*, plg. Daukšos *rodžia: rodyti* ir pan.; žinoma, nuo šios šeimos reikia atskirti prie NUGRISTI kartu prirašytą *nugristumbim'* – jau visai kitos šaknies, plg. *įgristi* 'įkyrėti' ir kt.). Vietoj KERDYTI, kurio apskritai jokie lietuvių kalbos šaltiniai nepažįsta, turėtų būti KERSTI, kaip tai rodo iš DP *apkiārst'* (prie APKERSTI). Panašiais sumetimais vietoj PALIAUBTI turėtų būti PALIAUBYTI. Specialiai pasidaryto antraštinio žodžio JUODKUNIGAI nepatvirtina nė vienas iš dviejų ten nurodytų pavyzdžių: iš *iuodaknięi* teiseina *juodaknygiai*, o iš *iuodūių kunigų* – tikriausiai žodžių junginys *juodosios knygos*; kad *kunigų* turi per klaidą įterptą (ne rodyklėje, o jau originale) *-u-* ir perteikia ne *kunigu*, o *knygu*, verčia galvoti ne vien tik reikšmė, bet ir nosinė (originale – įžambiai perbraukta) *i:* iš rodyklės gerai matyti, kad *kunigas* (ir jo vediniai) niekad su ja nerašomas, o *knygos* su nosine *i* nėra didelė retenybė (nors nenosinės formos dažnesnės).

Yra antraštinių formų, kurioms privalus tik nedidelis pakoregavimas. BĖDNA reikėtų rašyti su *-IE-*; atskiras DAGSTYTIS nepateisinamas – cituojama forma savo rašyba ir reikšme nenutolsta nuo tų, kurios sudėtos prie DANGSTYTIS; ir su dabartine, ir su Daukšos rašyba geriau derintųsi DRAUG(IA)TARNIS, ne DRAUGETARNIS; didesnė dalis pavyzdžių prie PAKANKINIMAS rodo formą *pakakinimas* (plg. ir PAKAKINTI); vietoj PRASRUDITA dabartine rašyba būtų *prasrūdyta* (vksm. *prasrūdyti*); PRATEBREKSTANT – irgi daukšišškai užrašyta forma, palikta be jokio interpretavimo, ir ne kiekvienam bus aišku, kad čia reikia skaityti ir suprasti *pratebrėkstant* 'teprabrėkstant, vos pradėdant brėkšti'; SENAI, NESENAI, norint įtikti ir Daukšai, ir dabartinei kalbai, reikėtų rašyti su *-IAI*; SUPAJIMAS taisytinai į SUPAJYMAS (šalia *supajyti* toks vedinys Daukšos kalboje galimas, plg. jo *liudijimas* || *liudydas*). Dar kiti antraščių netikslumai – tai dažniausiai tik paprastos perrašinėjimo mašinėle klaidos: APGEDIMAS narzekanie, APGESTI narzekač, SU(SI)GESTI zawstydzac (-iė) się turėtų būti su *-Ė-* vietoj klaidingo *-E-*, APNIRTI (turėtų būti *apnirsti*), APSIPAUSTYTI (= *-pjaustyti*), EDŽIOJIMAS, EDŽIOTI skaitytini su *Ė-*, IŠMINTI (= *išmintis*), IŠRNKTNIS (= *išrinktinis*), KERŠYJIMAI (= *keršijimai*), KLIEDĖSYS (= *kliedesys*), KLUPOTI

(= *klūpoti*), LZDAI (= *lizdai*), NEPGĖDINIMAS (= *nepagėdinimas*), NETRŪKDAMAS (= *netrukdamas*, buvo galima dėti prie TRUKTI), NUGRYDIMAS (= *nugridymas*), NUODEMU, NUODEMĖ ir NUODEMĖTI turėtų būti su -Ė-, PARSIUSTI (= *parsiusti*), PASILIJIMAS (= *pasylijimas*), PASIMEGTI (= *-mėgti*), PASIPUTIMAS (= *-pūtimas*), PELEDA (= *pelėda*), PEBAUSTI (= *perbausti*), PRIGRUSTAS ir SUGRUSTA turėtų būti su -Ū-, PRIRĖDIMAS (= *prirėdymas*), STRELA (= *strėla*), SUSESTI (= *susėsti*), SUTARITI (= *sutaryti*), SUŽELUSI (= *sužėlusi*), ŠUTYTI (= *šūtyti*), TAKOTOJAS (= *tykotojas*), VĖLTAI (= *veltai*), VYLTIS (= *viltis*).

Leidinio vertę stipriai pakelia greta prirašyti lenkiški reikšmės atitikmenys. Jie imti, kaip nurodyta įžangoje, iš J. Vujeko mažosios postilės 1596 m. leidinio, kuris galėjęs būti vertimo pagrindu. Kokių nors argumentų, kad Daukšos kaip tik remtasi šiuo (jau ketvirtuoju iš eilės) leidimu, nepateikiama, nors klausimas, rodos, dar nėra galutinai paaiškėjęs (kiti paprastai labiau linkę pirmenybę atiduoti ankstesniems leidimams, žr. J. Lebedys. Mikalojus Daukša, V., 1963, p. 233–236). Vienaip ar kitaip čia būtų, J. Vujeko postilės XVI a. leidimai net ir Lenkijoje dabar jau yra didelė retenybė, tad Č. Kudzinovskis, labai patogiū būdu kiekvienu rūpimu atveju tarsi leisdamas kartu pažvelgti į lenkiško originalo tekstą, jau vien tuo Daukšos kalbos tyrinėjimą padaro kur kas plačiau prieinamą bei žymiai lengvesnį.

Reikšmės atitikmenys duodami tuoj po antraštinio žodžio, tik po to nusistatyta tvarka eina visos formos su nurodytomis jų pavartojimo vietomis. Jei atitikmenų daugiau negu vienas, jie sunumeruojami. Tokiais atvejais, kad būtų matyti, kurį iš tų atitikmenų žodis turi kiekvienoje pavartojimo vietoje, šalia puslapių skaičių prirašomi (aukštai iš kairės) atitikmenų numeriai. Tai labai glaustas atitikmenų nurodymo būdas. Pasirinktai atitikmenų pateikimo sistemai, žinoma, negalima kelti reikalavimų, taikomų paprastųjų žodynų reikšmių grupavimui ir jų aiškinimui. Iš sykiu gali kiek keistai atrodyti, pavyzdžiui, kad vietomis šalia lietuvių kalbos daiktavardžio prirašytas lenkų kalbos būdvardis, šalia veiksmažodžio — būdvardis ar daiktavardis ir pan., plg. ADATOS (čia, matyt, antrašte eina gen. sg. — vienintelė keturis kartus pavartoto žodžio *adata* forma) igielny, GIRNOS (čia jau nom. pl., pačiame tekste tik gen. pl.) *młyński*, NAŠLYSTĖ (tekste — tik gen. sg.) wdowi; APSIRYTI ... 2. obzerca, żarłok (prieš żarłok, ma-

tyt, praleista „3.“: tarp cituojamų formų nurodoma *apsiriqnczem* 383₂₇, o lenkiškame originale čia kaip tik randame *żarłokowi*), DIRBTI ... 4. pracowity (ši reikšmė pažymėta tik prie dalyvinės formos *darbantiemus*, kuri galėtų rodyti Daukšą pažinus ir veiksmažodį *darbti*). Taip apibrėžti leksines reikšmes gal ir netiktų, bet čia juk sudarytojui rūpėjo kas kita — tiktai pateikti lietuvių kalbos žodžių bei formų kontekstinius reikšmės atitikmenis iš lenkiško originalo. Šiokiū tokiū trūkumu būtų galima laikyti nebent tai, kad nurodomas lenkų kalbos žodis vietomis iš tikrųjų yra ne to vieno lietuviško žodžio, kuriam skirtas straipsnis, o jo junginio su koku kitu žodžiu semantinis ekvivalentas. Žodžio BŪDAS aštuntuoju atitikmeniu prirašytas le. *rozmaicie*, tačiau visose trijose nurodytose vietose (355₄₃, 356₃₂, 360₈) tas lenkųrieveiksmis perteiktas, žinoma, ne viena forma *būdais*, o junginiu *tūlais būdais*; le. *rozmaicie* — taip bent 1582 m. leidime — dar ir kitur išverstas *tūlais būdais* 478₆, *tūlais budais* 109₄; panašiai to paties žodžio „reikšmės“ „4. jako 5. tako ... 7. nikakie“ iš tiesų priklauso junginiams *kuriū budu* 258₄₄ (plg. ir [...]*uo budu* 4⁵), *tū budu* 2₃₅, *nieku budū* 103₄₄. Kitur analogiškais atvejais neretai pasielgta jau apdairiau ir signalizuota, su koku kitu žodžiu kartu straipsnio žodis gali atstoti nurodytą lenkų kalbos žodį (plg. DARYTI ...10. *żalą*) szkodzić ir kt.).

Rodyklė labai išsami, kokių nors praleidimų kaip ir nėra. Tiesa, pačių dažnųjų žodžių ir formų, nenorint be reikalo perkrauti rodyklės, tyčia surašomos ne visos pavartojimo vietos, tačiau ir tokiais — palyginti retais — atvejais išsamiai nurodomas pavartojimų (kas šimtas puslapių ir bendrai visame tekste) skaičius. Pasitaikė aptikti vos keletą nusimetusių formų: junginio *keturių dešimtų antrūfia* 26₃₉ pirmojo nario nėra nei prie KETURI, nei prie KETURIASDEŠIMT; prie PALIAUTI nėra formos *Ne palaukime* (su brūkšniuotąja *e*) 110₆ (*Nie vstawaymy*); žodžio TOLUMAS, be cituojamo vardininko, dar pavartotas galininkas: *tólumą* 36₂₂; prie DREBĖTI nepažymėta, kad *drėba* 14₂₇ ten pavartota du kartus, ir antrą sykį jau ne to paties nurodyto le. *ucieka*, o le. *drzą* vietoje. Tarp pavyzdžių, iliustruojančių, kaip interpretaciją dažnai lėmęs lenkiškas tekstas, autorius įžangoje cituoja *weikaluose* 'w potrzebach' 451₁₅ ir šią formą skaito *reikaluose*, tačiau pačioje rodyklėje nei prie REIKALAS, nei prie VEIKALAS jos nebenurodo; klaidinga ši forma vis dėlto nėra: Vujeko tekstą *we wbystkich swych potrzebach pociechy | y we wbystkich sprawach rządzenie* Daukša verčia *wifsūfę sawūfę pri-*

wálimûsę palinkfminimã ir wifsûsę weikalûsę táifimã, tad iš tiesų čia turim *veikaluose* 'w sprawach' (ne 'w potrzebach'), o *veikalas* Daukšos postilėje, kaip matyti iš rodyklės, dažniausiai atitinka Vujeko *sprawa* (žodžiu *reikalas* pastarasis, atvirkščiai, neperteiktas nė sykio).

Kad koks žodis būtų likęs visai neįtrauktas į rodyklę, neteko pastebėti. Tik dėl vieno kito jau minėto rodyklės santvarkos savotiškumo gali retkarčiais pasitaikyti kiek sunkiau randamų žodžių. Daukšai, pavyzdžiui, buvo pažįstamas prieveiksmis *stangiai* (*stagei* 485₅₂) 'upornie', bet rodyklėje atskirai jo nėra — jis prišlietas prie STAMBIAI, tarsi tai būtų kokia nukrypėlė pastarojo žodžio lytis. ZOKINYKAS, atvirkščiai, į rodyklę yra prasiškerbęs neteisėtai: pats sudarytojas, pamatęs, kad *zokinikay* 59₃₅ tėra spaudos klaida (su pirmąja *k* vietoj *D*), vėliau tą formą teisingai yra prirašęs prie ŽOLINYKAS, tiktai pamiršęs išbraukti nebuvėliui *zokinykui* skirtąjį straipsnį.

Dėl pasitaikančių paklydimų nėra ko labai stebėtis. Didžiuliame — 1070 puslapių

be įžangos — veikale, ir dar tokio pobūdžio, kur kiekvienoje eilutėje gresia rimčiausias pavojus padaryti vėliau sunkiai bepataisomą klaidą, visiškai išvengti netikslumų bei apsirikimų vargu ar iš viso įmanoma. Labai apgalvotai taupydamas vietą, net išsiversdamas beveik be skyrybos ženklų ir iš puslapius rodančių skaičių praleisdamas numanomus šimtinių žymimuosius skaitmenis, sudarytojas išsamiai ir tiksliai pateikia visus DP žodžius bei formas su jų visais variantais ir dar kartu nurodo lenkiško originalo atitikmenis. Panašių veikalų naudą sunku prideramai įvertinti, ir gerai būtų turėti jų kuo daugiau. Šiais teorizavimo ir pamokymų, kaip reikėtų (kitiems) dirbti, laikais, deja, reta kalbininkų, kurie ryžtųsi skirti daugelį metų tokiam varginančiam, tiek atidumo, kruopštumo ir kantrybės reikalaujančiam darbui, juo labiau, kad ir perspektyvos susirasti leidėją čia gana miglotos. Tad profesorius Č. Kudzinovskis, vis dėlto nepabūgęs tokio darbo ir jį sėkmingai privaręs iki galo, ypač nusipelno visų mūsų, baltistų, didelio dėkingumo ir pagarbos.

V. Urbutis